

Hur elever upplever sin möjlighet till inflytande på fritidshemmet.

”Det är fröknarna som bestämmer, de är fritidsplanerarna”.

Av: Pia Adrian

Handledare: Karin Engström

Södertörns högskola, Lärarutbildningen

Självständigt arbete 15 hp

Fritidspedagogiskt område, Vårterminen 2017

Grundlärarutbildning med interkulturell profil
med inriktning mot fritidshem, 180 hp

Abstract

How students perceive their ability to influence the recreation center.

The purpose of the present study is to examine how the students at the recreational home experience their influence on the choice of activities and how this is visualized. As empirical basis of the study, is the interviews I made with six students in second grade. My theoretical point of view is John Dewey's ideas about learning, the child and its way to a good citizen.

My result shows that the students had a more informal student influence about their own free play than formal student influence, in the form of leisure councils or meetings.

Keywords: Leisure center, student influence, students, democracy,

Sammanfattning

Syftet med föreliggande studie är att undersöka hur eleverna upplever sitt inflytande gällande val av aktiviteter på fritidshemmet och hur detta i så fall synliggörs. Som empirisk grund till studien ligger de intervjuer jag gjort med sex elever i årskurs två. Min teoretiska utgångspunkt är John Deweys tankar om lärande, barnet och dess väg till en god samhällsmedborgare.

Mitt resultat visar att eleverna upplevde att de hade ett större informellt elevinflytande gällande sina val av aktiviteter än formellt elevinflytande i form av fritidsråd eller stormöten.

Sökord: Fritidshem, elevinflytande, elever, demokrati,

Innehållsförteckning

Abstract

Sammanfattning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Tidigare forskning	6
1.3 Teoretisk utgångspunkt	8
2. Styrdokument och demokrati	10
2.1 Läroplan, skollag, barnkonvention	10
2.2 Demokrati	11
3. Barnets rättigheter	12
4. Barnperspektiv och barns perspektiv	12
5. Metod och genomförande	13
5.1 Metodval	13
5.2 Hermeneutik	14
5.3 Urval	14
5.4 Elevintervjuer	15
6. Analys	16
6.1 Presentation av sammanställt material	16
6.2 Elevinflytande på fritidshemmet	16
6.3 Eleverna och demokrati	21
7. Diskussion	22

7.1 Resultatdiskussion	23
7.2 Metoddiskussion	24
7.3 Avslutande reflektion	25
7.4 Vidare forskning	26
Referenslista	27
Bilagor	
Bilaga 1, Intervjufrågor	29
Bilaga 2, Samtyckesblankett rektor	30
Bilaga 3, Samtyckesblankett vårdnadshavare	31

1. Inledning

Läroplanen för fritidsverksamheten anger att den dagliga verksamheten på fritidshemmet ska utgå från elevernas erfarenheter, behov och intressen. Den ska anpassas efter dagsläge, vara händelserik och utgå från hela elevgruppen. Eleverna ska erbjudas en meningsfull fritid med stor variation av aktiviteter, utmaningar samt möjlighet till vila och återhämtning (Skolverket 2016, kap 4). Eleverna ska dessutom ges möjlighet att utöva inflytande i form av att såväl välja aktiviteter som att planera och utvärdera den undervisning som bedrivs i fritidshemmet. De ska också få kännedom om de demokratiska grunder vårt samhälle vilar på (Skolverket 2016, s. 8).

Elevinflytande är en stor del av skolans värdegrundsarbete och handlar således inte endast om val av aktivitet. Det innefattar även möjligheten att kunna påverka verksamheten i form av vilka regler som ska finnas, att lyfta frågor om hur man ska vara mot varandra, både i leken och i andra situationer i syfte att alla ska trivas och ingen ska känna sig utanför. Tillsammans föra diskussion om hur man hanterar det gemensamma materialet på fritidshemmet och komma överens om hur lokalerna ska utformas för att kunna användas på bästa sätt. Att tillsammans skapa en trevlig och tillåtande miljö där alla ska få komma till tals och göra sin röst hörd (Skolverket 2016, kap 1).

Elevinflytande är ett begrepp som intresserar mig och i min avslutande uppsats har jag tillfälle att fördjupa mig i en del av det. Jag ska försöka ta reda på hur eleverna upplever sitt inflytande gällande val av aktiviteter på fritidshemmet. Känner eleverna till att de har rätt att utöva inflytande över sina aktivitetsval och hur går det i så fall till?

Mot bakgrund av fritidshemmets uppdrag att erbjuda eleverna en meningsfull fritid med stimulerande, utvecklande aktiviteter som utgår från deras intressen, behov och förutsättningar ser fritidshemmets villkor olika ut. På många fritidshem är det idag stora elevgrupper med många olika viljor, intressen och behov. Lokalerna är ofta undermåliga och dåligt anpassade till verksamheten, antalet pedagoger per barn är i många fall för få (Skolinspektionen 2010). Bilden som här målas upp är en ganska mörk bild av fritidshemmets vardag, men tyvärr ser det på många håll ut så. Att under dessa omständigheter kunna tillfredsställa alla olika individer så att de får den meningsfulla fritid de har rätt till är ofta en utmaning för pedagogerna. På de flesta fritidshem arbetar pedagogerna aktivt med elevernas rätt till inflytande men på vissa fritidshem är arbetet med elevinflytandet mindre förekommande.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är att undersöka om eleverna på fritidshemmet är medvetna om rätten till sitt inflytande gällande val av aktiviteter i fritidshemsverksamheten och hur detta i så fall synliggörs. Jag ska beskriva elevinflytande ur elevens perspektiv.

Frågeställningar:

- Upplever eleverna att de får vara med och bestämma över aktiviteterna på fritidshemmet?
- Hur visar sig detta i verksamheten?

När det gäller elevernas delaktighet och inflytande över aktiviteterna på fritidshemmet kan man studera hur det upplevs både ur fritidshemslärares perspektiv såväl som barnets perspektiv. Detta för att få både elevernas och pedagogernas uppfattningar om området. På grund av studiarbetets tidsbegränsning har jag i det här fallet valt att fokusera på elevernas perspektiv när det gäller delaktighet och inflytande över aktiviteterna i syfte att begränsa omfattningen av studien.

1.2 Tidigare forskning

Inför min studie om elevinflytande på fritidshemmet har jag sökt forskning inom ämnet genom att bland annat använda mig av den digitala sökmotorn på Södertörns bibliotek, ERIC och Google scholar. I mitt sökande påträffade jag andra lärarstudenters uppsatser skrivna i ämnet och genom att granska deras referenser fann jag ett antal artiklar jag ansåg passande för min studie. Jag har även sökt tidigare forskning kring elevinflytande i böcker. Då det framstod att det inte förekommer mycket forskning kring elevinflytande på fritidshem, är de studier jag funnit främst inriktade på äldre elever under skol tid. Samtliga artiklar jag valt ut, skrivna av Maria Rönnlund (2013), Michael Tholander (2005, 2007) och Åsa Brumark (2010) är studier på elevinflytande ur olika perspektiv, alla med utgångspunkt från elever på högstadiet. Det samtliga forskare kom fram till i sina artiklar är att det under skoltid är framförallt elevråd och klassråd som är elevernas möjliga vägar till inflytande och delaktighet.

Maria Rönnlund (2013), skriver att enligt Skolverket är syftet med klassråd och elevråd att eleverna ska ges "möjlighet till ett demokratiskt medinflytande i skolan" (Rönnlund 2013, s. 79). Det hon kunde se i sin studie var att elevinflytandet utövades både formellt, i form av

klassråd och informellt, under bland annat gemensamma planeringar i helklass. Det mönster hon tydligt kunde se, gällande klass och elevråd, var att elevernas enskilda åsikter efterfrågades, sammanställdes och vägdes samman av läraren, som i de flesta fall tog beslut i frågan.

I den formella elevdemokratin (klass/elevråd) förväntas eleverna framföra en kollektiv synpunkt eller inställning, väldigt sällan finns det en direkt diskussion med lärare. Detta till skillnad mot den informella elevdemokratin, där eleverna oftare pratar ihop sig och gemensamt framför sina åsikter till läraren (Rönnlund 2013, s. 71).

I både informella som formella sammanhang lyssnar skolpersonalen till vad eleverna har att säga, avfärdar sällan direkt deras påverkansförsök utan svarar på och bemöter deras kommentarer/förslag. Långt ifrån alla av elevernas försök till förändringar ger dock faktiska resultat (Rönnlund 2013, s. 72).

Michael Tholander (2005) kunde i sin studie se att eleverna inte alltid tog chansen att vara delaktiga och utöva inflytande. Han studerade ett antal grupparbetsituationer och observerade att elevernas demokratiska rättigheter ofta minskades av studiekamraterna, inte av läraren. Detta skedde framförallt då samarbetet inte fungerade. Vid ett tillfälle var det en elev som ansåg sig utföra en större del av arbetet än sina studiekamrater, vilka satt och pratade om annat. Då eleven inte fick gensvar av sina kamrater bestämde hen vad som skulle göras men blev då av de övriga anklagad för att vara ensam bestämmande, då dessa elever kände sig överkörda och fråntagna sina demokratiska rättigheter. Tholander kunde dock se att de elever som ansåg sig ha blivit förbigångna återtog sina rättigheter så snart de återigen ville vara med och bestämma. ”Man ska dock vara medveten om att den som berövas på exempelvis sitt medbestämmande ofta själv bidrar till att så sker, till exempel genom att han eller hon hela tiden ber andra om att få sig uppgifter förelagda” (Tholander 2005, s. 24).

Åsa Brumark (2010) kunde i sin undersökning se att elevernas aktiva deltagande under klassråden var av varierande slag. Vissa elever var mycket aktiva och väl insatta i demokratiska processer under det att andra var ointresserade eller sökte uppmärksamhet genom att försöka locka till skratt (Brumark 2013, s. 83).

En slutsats som skulle kunna dras av resultaten av klassrådsstudierna är att skolans medborgarfostran alltså inte gagnar alla elever, eftersom så många ändå av olika skäl föredrar att förhålla sig passiva eller väljer att öppet protestera mot att diskutera inom reglerade ramar (Brumark 2010, s. 84).

Brumark menar att orsakerna till elevernas skiftande nivå gällande kunskapen om och

förhållandet till demokratiska processer kan bero på att eleverna befinner sig på olika nivåer i sin utveckling. I synnerhet då det gäller psykosocial mognad, språk och kommunikations mognad och hur vana de är vid att sitta i möten (Brumark 2013, s. 84).

I motsats till mycket forskning som fokuserat på elevers missnöje inför demokrati och möjlighet till påverkan, kunde Tholander (2007) i sin andra studie se att eleverna var aktiva deltagare i hur deras liv utformades. Eleverna agerade, både direkt och indirekt, på ett sätt som visade att olika demokratiska frågor verkligen var viktiga för dem. Tholander kunde tydligt se att eleverna visade ett stort intresse att påverka sin egen situation (Tholander 2007, s. 462).

Ovan nämnda exempel på demokrati och elevinflytande är alla tagna ur verksamheten under skoltid men hur ser det ut på fritidshemmen? Fritidshemsverksamheten är en frivillig verksamhet, i motsats till skolan, men det pedagogiska arbetet ska ändå bedrivas utifrån samma läroplan med samma demokratiska utgångspunkt.

Enligt skolinspektionens rapporter (1999, 2005, 2010) kunde man dock se att av de fritidshem som ingick i granskningen var det alltför många som inte lyckades med demokratiuppdraget (Pihlgren 2011, s. 144). På vissa fritidshem hade eleverna ingen möjlighet att påverka det som skulle ske i verksamheten. Många lärde sig ta ansvar för sin egen fria lek, men inspektionen visade ändå att verksamheten inte var flexibel och inte svarade mot läroplanens mål att utgå från elevernas behov, intressen och olikheter. Elevernas inflytande inskränktes till områden som ofta uppfattades som obetydliga. Det var inte ofta som frågor som direkt påverkade eleverna togs upp. Trots intentioner att bedriva verksamhet i demokratisk anda kan det under liknande omständigheter finnas en risk att eleverna känner hopplöshet inför demokratibegreppet, då de upplever att det trots allt inte fungerar (Pihlgren 2011, s. 145).

2.3 Teoretisk utgångspunkt

John Dewey

Min studie utgår ifrån den amerikanska filosofen och pedagogen John Dewey (1859 - 1952).

”Jag tror att det är livet i gruppen som skall styra barnet i dess arbete” (Dewey 1897/2011, s. 382).

Dewey ser ingen vinst med en skola vars främsta syfte är att vara målstyrd och

resultatinriktad. Han ser som det primära att ge eleverna möjlighet att utveckla sin sociala förmåga och insikt genom att vara en del av ett större sammanhang, en grupp. Han vill att barnet ska få möjlighet att få ta del av den glädje och tillfredsställelse det innebär att vara en del i en grupp och kunna hjälpa och ta hjälp av andra. Den barnsyn Dewey representerar ser barnet som kompetent, med en egen vilja och stora möjligheter att ta till sig kunskap på andra sätt än genom katederundervisning. Genom att aktivt göra, att själv prova på, utvecklas lusten till lärande och barnet lär sig dessutom att ta ansvar för sitt arbete och sina handlingar (Dewey 1899/2004, s. 63). Han anser att eleven på detta sätt fostras till en demokratisk medborgare som kan verka i samhället i stort. Han ser det som ett sätt att få barnet att ta ansvar, att göra val som inte bara påverkar dem själva utan också andra, att vara en del i en grupp, stå för sina val och åsikter och se hur dessa påverkas i samspelet med andra (Dewey 1897/2011, s. 379).

”Jag tror att verklig utbildning endast kan uppnås genom att barnets begåvning stimuleras av de krav som ställs i den sociala situation där det befinner sig” (Dewey 1897/2011, s. 379).

Dewey menar att skolan ska spegla det liv som barnet lever här och nu, även utanför skolan. Läraren ska ta till vara på det som barnet upplever på sin fritid, såväl i lekparken som hemma och dra nytta av dessa erfarenheter och det barnet lär sig där. Genom att utgå ifrån elevens egna intressen och förmågor finns en större möjlighet att eleven ser lärandet som meningsfullt och därmed lättare kan ta till sig kunskap. Han menar att både de psykologiska och sociala sidorna i undervisningen hänger samman. ”Utbildning kan inte betraktas som en kompromiss mellan de två. Den ena kan inte underordnas den andra” (Dewey 1897/2011, s. 380).

Undervisning kan lätt bli fakta som staplas på varandra, kunskap som inte är förankrad i vare sig intresse eller lust. Dewey menar att man måste se till varje individ och hitta en anknytning till faktiska användningsområden eller personliga erfarenheter. Genom att eleven upptäcker ett nytt område och ett syfte kan den lättare ta till sig kunskapen och på så sätt få en större förståelse för den (Dewey 1897/2011, s. 380).

”Utbildning är alltså en social process och skolan är helt enkelt den form av samhällsliv, dit alla de krafter koncentreras, som visar sig effektiva, när det gäller att delge barnen människosläktets sociala arv och låta dem få använda sina egna krafter för sociala syften” (Dewey 1897/2011, s. 381).

Dewey ser en fara i att barnen på sin fritid och i skolan har alltför många aktiviteter och därmed flera gånger om dagen står inför många val. Han ser det som en risk att de av den anledningen antingen blir uttråkade eller överstimulerade och därmed förlorar lusten och

viljan att lära (Dewey 1897/2011, s. 381).

2. Styrdokument och demokrati

För att synliggöra frågan om delaktighet utifrån ett elevperspektiv har jag valt att förtydliga vad skolans styrdokument; skollagen (SFS 210:800, 4 Kap, § 9), grundskolans läroplan (Skolverket 2016), samt FN:s konvention om barnets rättigheter (Unicef Sverige 2009) säger angående elevens rättigheter. Jag beskriver också kort begreppet demokrati och hur det kan ta sig uttryck i skolan.

2.1 Läroplanen, skollagen och barnkonventionen

Enligt läroplanen ska fritidshemmet inspirera eleverna så de utvecklas och fortsätter lära genom hela dagen. De ska erbjudas en meningsfull fritid och möjlighet ska ges till vila och återhämtning. Eleverna skall även genom olika demokratiska processer göras delaktiga, använda sig av sitt inflytande och ges möjlighet att ta ansvar i verksamheten (Skolverket 2016, kap 4).

I skollagen kapitel 4, 9 § kan vi läsa om elevernas rätt till inflytande:

Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas (Skollag 2010:800)

FN:s konvention om barnets rättigheter, ett rättsligt bindande internationellt avtal som antogs 1989, beslutar att barn är personer med egna rättigheter, inte någons egendom. Under punkt 12 och 13 i konventionen står att:

Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

Varje barn har rätt till yttrandefrihet, att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter (Unicef Sverige 2009).

2.2 Demokrati

Enligt Nationalencyklopedin betyder demokrati folkmakt eller folkstyre. Begreppet kommer från det grekiska ordet för folkvälde (NE 2009).

I Sverige lever vi i ett demokratiskt samhälle med en folkvald regering, där vi är fria att uttrycka oss och föra vår talan. Sveriges riksdag definierar begreppet demokrati på följande sätt: ”Demokrati handlar om alla människors lika värde och rättigheter och om möjligheten att vara med och bestämma” (RF 1974). I Sveriges grundlag står det skrivet att ”(...) all offentlig makt utgår från folket och att riksdagen är folkets främsta företrädare” (RF 1974).

”Skolväsendet vilar på demokratins grund” (Skolverket 2016, s. 7). Undervisningen ska förmedla kunskap om de mänskliga rättigheterna och de huvudsakliga demokratiska värderingar som samhället grundar sig på (Skolverket 2016, s. 7). Alla elever ska i skolan ges möjlighet att utöva inflytande över sin utbildning. De ska kontinuerligt inspireras till att påverka och utveckla sina studier och de ska alltid bli informerade i frågor som angår dem (Skolverket 2016, s. 15).

”Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet” (Skolverket 2016, s. 8). Mikael Tholander (2007) kunde i sin studie tydligt se en positiv följd av att läraren i klassen arbetade utifrån dessa riktlinjer. Han såg att eleverna, i sina grupparbeten, på ett självklart sätt arbetade utifrån demokratiska värderingar i sina resonemang och samarbeten. I grupperna kunde Tholander se ett givande och tagande i demokratisk anda, något som visar att eleverna vet hur demokratiska processer går till och att de även kan använda sig av dem i sina samarbeten och är förberedda för ett liv i samhället i stort (Tholander 2007, s. 462).

Marita Lindahl (2005) skriver att demokratibegreppet är mångtydigt och svårdefinierat. Det finns många olika tolkningar av begreppet. Även hon menar att om vi i skolan ska lyckas med uppgiften att överföra och vårda demokratin, måste allt vi gör andas demokrati. Det räcker inte, precis som Tholander (2007) kunde se i sin studie, att endast undervisa om demokrati. Alla barn måste få känna att de har möjlighet att kunna påverka sin situation i alla lägen och därför är det viktigt att all verksamhet i skolan genomsyras av en demokratisk medvetenhet. Demokrati handlar inte om rätten att bestämma utan om rätten att fritt uttala sin åsikt och bli lyssnad på (Lindahl 2005, s. 42).

3. Barnets rättigheter

FN:s konvention för barnets rättigheter är ett internationellt dokument som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn vars syfte är att arbeta för och förbättra barns och ungas livsvillkor. Från fastläggandet 1989 fram tills idag har 196 nationer anslutit sig till konventionen. Den består av 54 artiklar, indelade i tre delar där den första delen handlar om barnets rättigheter där det först och främst är det enskilda barnets rättigheter som man belyser. Den andra delen åskådliggör konventionens granskningsystem och den tredje delen tar upp undertecknande, villkor samt information om hur man kan säga upp sitt deltagande i konventionen (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 77).

I artikel 12, *Respekt för barnets åsikter*, står det tydligt att barnet ska ses som en kompetent person med rätt att uttrycka sina åsikter och idéer och dessutom bli lyssnad på. Det ska mötas med respekt och tillskrivas rätten att ha inflytande över sitt eget liv och att delta i beslut som rör den egna personen (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 77).

Skolan är den naturliga arena där barnets rättigheter ska ges plats och mening. Barnen ska i skolan få kunskap om sina rättigheter och hur de kan ta ansvar för dem. Alla som arbetar i skolan ska känna till barnets rättigheter och skolpersonalens skyldighet är att förvalta dem så det kommer barnet till nytta. Man måste dessutom ha i åtanke att barnet inte har någon skyldighet att uttrycka sina åsikter. Det är de vuxnas ansvar att se till att barnet även kan utnyttja sin rätt att låta bli att uttala sin åsikt och att inte behöva medverka i att ta beslut (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 79). Genom att i skolan bli bemött med respekt och förtroende förstår och lär sig barnet hur hen i sin tur ska bemöta andra (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 121).

4. Barnperspektiv och barns perspektiv

Ibland talar man om att vuxna agerar för barnets bästa, att den vuxne ser på situationer eller handlingar ur ett barnperspektiv. Det finns en skillnad mellan att som forskare ha ett barnperspektiv eller att inta ett barns perspektiv som utgångspunkt i sin studie. Att utgå från ett barns perspektiv innebär att man lyssnar till vad barnen själva säger eller ger uttryck åt. Om man däremot har ett barnperspektiv speglar det vad den vuxne anser vara bäst för barnet, i rollen som myndig och mer erfaren (Aronsson 2012, s. 96).

Ordet barnperspektiv blev aktuellt i stort sett samtidigt med barnkonventionen. Forskning kring barn har under de senaste 25 åren resulterat i en forskningsgren kallad barndomssociologi. Inom denna gren vill man lyfta fram och synliggöra barnens delaktighet och förmåga (Aronsson 2012, s. 95). Eva Johansson (2003) skriver: ”möjligheten att förstå barns perspektiv handlar i grunden om våra egna perspektiv, vare sig vi är forskare eller pedagoger” (Johansson 2003, s. 43). Hon menar, liksom Aronsson, att strävan är att göra barnens röster hörda och berätta något om deras liv och att detta måste ske på barnets villkor (Johansson 2003, s. 45).

Hur barnet blir bemött beror i mångt och mycket på vilken barnsyn betraktaren har. Många gånger ses barn som ”ofärdiga” eller mindre värda. Detta bottnar ofta i betraktarens människosyn. Inom sociologin talar man om två sätt att se på barn. Ett synsätt är att de är ”mer ofullkomliga än vuxna”. Ett annat synsätt är att se barnet som vilken annan människa som helst, med samma ändamål och strävan efter mening, trots att de inte har samma förutsättningar i sin syn på omvärlden och inte kan uttrycka sig på samma sätt som en vuxen (Johansson 2003, s. 47).

5. Metod och genomförande

5.1 Metodval

Min studie bygger på kvalitativa intervjuer utifrån min frågeställning, se bilaga 1. Syftet med en kvalitativ intervju är att ta reda på vad en person tycker och tänker om en situation eller ett fenomen, i det här fallet den intervjuades uppfattningar om sitt elevinflytande gällande val av aktivitet på fritidshemmet (Ahrne & Eriksson-Zetterquist, 2015, s. 34).

Kvalitativ forskning grundar sig på metoder såsom intervjuer, observationer eller annan form av datainsamling som avser att analyseras kvalitativt vilket innebär att man är intresserad av människors upplevelser eller uppfattningar om forskarens frågeställning (Alvehus 2013, s. 21).

Då intervjuerna är skapade med avsikt att få kännedom om elevernas upplevelser och uppfattningar, innebär det att forskaren aldrig i förväg kan utforma färdiga svar, hen kan inte heller bestämma vilket svar som är rätt eller fel (Patel & Davidsson 2011, s. 82). Beroende på vad forskaren vill studera kan frågorna dessutom ställas på olika sätt. Man kan använda sig av

fasta frågeformuleringar, vilka kännetecknas av att de återkommer i samma formuleringar vid varje intervjutillfälle. Forskaren har även frihet att komplettera med fler öppna frågor och, beroende på situationen, välja i vilken ordning frågorna ska ställas. I en kvalitativ intervju förekommer en större frihet att inte endast behöva förhålla sig till färdiga frågor utan anpassa frågor och följdfrågor efter varje intervjusituation (Ahrne & Svensson 2015, s. 38). I mina intervjuer använde jag mig av fasta frågeformuleringar och jag tog mig även friheten att formulera om frågorna om jag ansåg att behovet fanns, om jag till exempel märkte att informanten inte förstod frågan.

5.2 Hermeneutiskt förhållningssätt

I tolkningen av mina intervjuer försöker jag utgå ifrån en hermeneutisk ansats. Ordet hermeneutik härstammar från grekiskans 'hermeneuein' som ungefär betyder *tolka* eller *uttolka* (Thomassen 2007, s. 178). Med ett hermeneutiskt förhållningssätt är min strävan som forskare att se min frågeställning ur både ett subjektivt och ett objektivt perspektiv.

Inom samhälls, kultur- och humanvetenskaplig forskning används ofta hermeneutiken som en metod att tolka och förstå mänskliga uttryck och handlingar. Forskaren är inte ute efter att skaffa sig *en* sanning utan metoden kännetecknas av att det finns en öppenhet för att tolkningar kan göras på olika sätt och från olika perspektiv. Genom sin förförståelse i ämnet kan forskaren ställa sig själv som subjekt i sammanhanget som undersöks. Forskaren har därmed möjlighet att utnyttja sin förförståelse, sina egna tankar och erfarenheter, för att bättre förstå och kunna tolka det insamlade materialet. Samtidigt kan hen studera problemet ur ett objektivt perspektiv och ofta pendlar forskaren mellan dessa perspektiv för att på så sätt skapa sig en omfångsrik uppfattning av materialet för att därefter göra sina tolkningar utifrån det (Patel & Davidsson 2011, 28 - 29).

5.3 Urval

På grund av att arbetet med studien var tidsbegränsat gjorde jag ett så kallat bekvämlighets urval. Detta urval grundar sig på hur jag på ett enkelt sätt kan få deltagare till min studie (Alvehus 2013, s. 68). Innan arbetet med intervjuerna startade tog jag kontakt med rektorn på skolan för att få godkänt till studien, se bilaga 3.

Jag samtalade därefter med fritidspedagogerna i den aktuella klassen, där jag ställde frågan om jag kunde besöka dem och förhöra mig om intresse från eleverna att delta i min studie. Genom handuppräknning fick eleverna visa intresse och det resulterade i totalt tio elever. Min tanke var att intervjua sex elever, för att minimera risken att få för stort material. Jag tog då hjälp av klassens fritidspedagoger som fick fria händer att välja ut sex elever av dessa tio och detta val resulterade i fyra flickor och två pojkar. Att det blev just denna klass och denna årskurs är en slump, då det var dessa pedagoger jag frågade först. En tanke med att inte välja elever från min egen fritidsgrupp var att jag ville intervjua elever som inte hade någon direkt anknytning till mig och av den anledningen kanske svarade på ett visst sätt. Jag ville också minimera risken att jag som pedagog gick in med förutfattade meningar om jag alltför väl kände eleverna och i förväg visste hur arbetet med elevinflytande bedrevs (Öberg 2015, s. 61).

Därefter lämnades en samtyckesblankett ut till elevernas vårdnadshavare för underskrift och godkännande till medverkan i min undersökning, se bilaga 2. I blanketten framgick det tydligt att medverkan var frivillig, anonym och att eleven när som helst kunde välja att hoppa av. Jag skrev även mina kontaktuppgifter om någon vårdnadshavare ville komma i kontakt med mig (Källström Cater 2015, s. 72). Samtliga sex vårdnadshavare gav sitt medgivande. Intervjuerna genomfördes vid två olika tillfällen, under skoltid.

5.4 Elevintervjuer

Syftet med mina intervjuer är att få kunskap om elevernas egna uppfattningar om sina möjligheter till inflytande och delaktighet i sina val av aktiviteter på fritidshemmet. Vid en intervju består alltid förhållandet mellan forskare och intervjuperson av en viss grad av makt och över- och underordning. Denna asymmetriska relation blir ännu mer tydlig då en vuxen intervjuar ett barn varför intervjusituationen måste anpassas för att skapa trygghet (Källström Cater 2015, s. 73).

Mina intervjuer genomfördes under två förmiddagar då jag hade möjlighet att träffa eleverna under lektionstid, vilket jag hade fått godkänt av deras klasslärare. Vi satt i ett enskilt rum där vi inte blev störda. Rummet var litet och på ena sidan var ett fönster placerat som vette ut mot skolgården, åt andra hållet var ett fönster placerat ut mot en korridor. Eleverna fick sitta med ryggen mot korridorfönstret för att undvika distraktion från andra elever eller lärare. Min tanke var också att om de upplevde situationen som jobbig på något sätt kunde de söka sig ut med blicken genom fönstret.

Jag inledde intervjuerna med att berätta att allt vi pratade om skulle spelas in på min telefon varpå jag frågade om det kändes bra för eleverna och samtliga gav klartecken. Därefter talade jag återigen om syftet med mina frågor följt av lite småprat med avsikt att skapa god stämning och få eleverna att känna sig trygga med mig (Källström Cater 2015).

6. Analys

6.1 Presentation av sammanställt material

Totalt intervjuades sex elever i åldern åtta år, fyra flickor och två pojkar. Samtliga går i årskurs två och tillhör samma fritidshem. För att försäkra mig om att intervjupersonerna förblir helt anonyma har jag i transkriberingen av texten gett samtliga elever och pedagoger som omnämns fingerade namn. I min nedanstående analys är de benämnda 'Elev 1', 'Elev 2' osv. Efter transkriberingen påbörjade jag mitt analysarbete.

I arbetet med att analysera intervjuerna kan man enligt Patel & Davidsson (2011) läsa igenom sina transkriberingar ett flertal gånger för att på så sätt få en uppfattning om vilken information de innehåller och även se om man kan utröna några likheter eller teman i texten (Patel & Davidsson 2011, s. 122). Jag läste mina utskrift av intervjuerna i sin helhet ett flertal gånger för att få en uppfattning om vad de innehöll för information som jag kunde använda mig av. Därefter läste jag dom mer ingående för att se om jag kunde hitta sammanhängande delar och kommentarer. Jag fann två olika teman som jag delade in kommentarerna i; *elevinflytande och demokrati*

6.2 Elevinflytande på fritidshemmet

Då jag frågade eleverna om vem det är som bestämmer aktiviteterna på fritidshemmet är de i stort sett eniga om att det är fritidspedagogerna som gör det. Ibland får eleverna vara med och besluta, men min tolkning av svaren är att då det slutligen är fritidspedagogerna som skriver veckoplaneringen upplever eleverna att det är dom som har sista ordet;

”Det är Martin och Denise. De är fritidsplanerarna” (Elev 5).

”Vi, Denise eller Martin” (Elev 4).

”Denise och Martin” (Elev 6).

Vi fortsatte samtala och jag ställde frågan om det på fritidshemmet finns något forum där samtliga sitter med och tar beslut om vilka aktiviteter som ska förekomma, exempelvis som ett fritidsråd eller stormöte;

”Nej” (Elev 5).

”Väldigt sällan” (Elev 6).

Eleverna upplever ändå att de kan komma med förslag till fritidspedagogerna om aktiviteter eller lämna önskemål om olika lekparkar de vill besöka. John Dewey såg elevinflytande som ett sätt att lära barnen bli en del av ett samhälle, bli ansvarstagande och kunna stå för sina handlingar och val. Han menade att undervisningen inte endast skulle utgå ifrån läraren utan det var viktigt att ta tillvara på elevernas intressen och se till deras förutsättningar vid planeringen av undervisningen (Dewey 1897/2011, s. 379). Min tolkning utifrån vad eleverna berättar är att det inte förekommer ett formellt forum där de kan komma med förslag. Jag fick uppfattningen att detta sker mer spontant, då eleverna kommer på att de vill göra något eller vid dagens samling.

Vid varje skoldags slut och inför fritidsverksamhetens start, har man varje dag en samling med samtliga elever på fritidshemmet. Detta är ett tillfälle där fritidspedagogerna tar upp elevnärvaro, informerar om dagens aktiviteter samt ger eventuell annan information.

Då eleverna kommit med önskemål om aktiviteter tas dessa emot av fritidspedagogerna som sedan tar hänsyn till dem vid nästa planeringstillfälle. På min fråga om eleverna upplevde att pedagogerna lyssnade på deras önskemål svarade en informant;

”Ganska mycket” (Elev 2).

Jag fick förklaringen att eleverna ibland kan önska att gå till en annan park än den som för dagen är avsedd och att pedagogerna då lovar att ta det i beaktande till nästa gång;

”Typ om vi ska gå till en lekpark, så säger vi, om vi vill gå till en annan park, om dom kan bestämma det en annan dag” (Elev 2). Detta upplevde eleverna som positivt och min tolkning är att de fick känslan av att pedagogerna tog deras önskemål på allvar.

Jag undrar sedan om någon av pedagogerna på fritidshemmet berättat för eleverna om deras rättighet att vara med och bestämma om aktiviteterna och då är det endast en av informanterna som hört det;

”Ja, jag tror att det är Martin och Denise som har sagt att alla ska få vara med och bestämma” (Elev 4).

”Nej, det vet jag inte” (Elev 2).

”Men jag vet det själv, kanske att det är mina föräldrar som...men jag vet det själv att jag ska vara med...” (Elev 5).

Min tolkning, både utifrån uttrycket i elevernas ansikte och i tveksamheten i deras, lite dröjande svar är att detta inte är något som man talar om särskilt ofta. En elev hade hört det, så uppenbarligen talar pedagogerna om det, men att det trots allt går vissa barn förbi. Orsaken till att de andra informanterna inte hade hört talas om det, framgick inte. Då det gäller språket och hur vi talar med varandra ser Dewey språket i första hand som en social handling. Han anser att då kommunikation stannar vid syftet att endast föra vidare information eller stoltsera med sina färdigheter mister det den sociala funktionen där man har möjlighet att på ett djupare plan förstå och utvecklas tillsammans genom att ta del av varandras tankar och känslor (Dewey 1897/2011, s. 384).

Min egen erfarenhet som pedagog är att alla elever inte kan registrera information som anges i en stor grupp, exempelvis i en samlings situation. Samlingen är ofta ett bra tillfälle att diskutera olika frågor eller ge samtliga elever samma information. Det man som informationsgivare måste ha i åtanke är dock att alla kanske inte hört eller inte kunnat registrera informationen av olika anledningar. Viktigt är då att man hittar alternativ till samlingen där även de elever som har svårigheter av olika slag får möjlighet att höra informationen och även ge tillfälle att ställa frågor så att eleven bättre kan förstå. Min tolkning utifrån detta är att fritidspedagogerna samtalat med eleverna om deras rättigheter i stor grupp, kanske i en samlings situation och då inte lyckats nå ut till alla elever med sitt budskap, därav har inte alla uppfattat informationen.

Vi fortsätter samtalet och jag återkommer till frågan om elevernas upplevelse av att pedagogerna bestämmer aktiviteterna på fritids. Jag undrar om alla elever måste vara med på den aktivitet som pedagogerna bestämt;

”Ibland får man välja” (Elev 3).

”När vi går till skogen liksom. Då brukar vi få leka fritt, men jaaa...dom bestämmer ju vart vi ska gå” (Elev 1).

Deweys syn på barnet är som en kompetent individ med stor potential att ta in kunskap genom

att utföra och själv prova på. Han menar att barnet genom att undersöka och utforska olika fenomen eller situationer utvecklar lusten att lära och därmed känner en större meningsfullhet i livet (Dewey 1899/2004, s. 64). Det händer ibland att eleverna ”fastnar” i en aktivitet som ständigt upprepas. Det kan exempelvis vara att rita, spela bandy eller bygga lego. Viljan, intresset eller i vissa fall, modet, att prova något nytt uteblir. Kanske känner eleverna inte till hela aktivitetsutbudet på fritidshemmet? Här finns möjligheten för fritidspedagogerna att ibland presentera olika aktiviteter med kravet att alla ska vara med/göra/prova på. Detta i syfte att ge eleverna en möjlighet att prova något nytt, väcka deras intresse och nyfikenhet samtidigt som det är ett utmärkt sätt att visa upp vad fritidshemmet har att erbjuda. På detta sätt kan man vidga elevernas aktivitetsyta och förhoppningsvis ökar deras känsla av att ha en meningsfull fritid. ”Det kan vara svårt för eleverna att välja fritt om de inte känner till vad som finns att välja bland. Här kan fritidshemmet fungera som en dörröppnare” (Skolverket 2016, s. 7).

Min tolkning av att fritidspedagogerna på fritidshemmet använder sig av ett liknande arbetssätt baserar sig på vad en elev berättar om vid ett pyssel tillfälle. Informanten talar om för mig att hen tycker det är kul att pyssla och gärna gör det. Min tanke är då att hen gör det på eget initiativ, men hen säger att det är fröknarna som bestämt att man ska pyssla och vad som ska tillverkas;

”För några dagar sen bestämde fröknarna att vi ska göra burkar. Vi målar dom och dekorerar dom i dom färgerna som vi vill” (Elev 6).

En annan informant nämner också burkarna och berättar att man fritt fick dekorera burken hur man ville, men att det är fritidspedagogerna som bestämt att burken ska göras;

”När vi ska pyssla och så, då ska man typ göra en burk och då får man göra burken hur man vill” (Elev 1).

Jag upplever inte att eleverna finner detta tråkigt eller tvingande utan tvärtom är min tolkning att dom ser det som en möjlighet att lära sig någonting nytt som de tidigare inte provat på och på så sätt få idéer och inspiration till sitt eget fria skapande.

Då vi diskuterade om det var roligast att få möjlighet att bestämma aktivitet själv på fritidshemmet eller om det var roligast när fröknarna bestämt aktivitet svarade eleverna likvärdigt;

”Både och. För det kan vara roliga grejer” (Elev 3).

”Både och. Då kan det bli roliga grejer och så kan det bli överraskningar” (Elev 4).

Samtidigt som eleverna uppfattar att det är fritidspedagogerna som bestämmer det mesta på fritidshemmet förefaller det ändå som att det råder en någorlunda jämn fördelning mellan att själv välja aktivitet och aktiviteter som är styrda av fritidspedagogerna. På min fråga om eleverna får vara med och bestämma och om vad de i så fall får bestämma över, ser samtliga att de har stor påverkan beträffande om de får leka inne eller ute. Eleverna är samstämmiga i att det är roligast när de själva får bestämma över sin tid på fritidshemmet. Viktiga komponenter är kompisar och att ha friheten att kunna välja mellan att leka ute eller inne;

”Ibland är det bestämda saker, men oftast får man göra som man vill” (Elev 2).

”Olika grejer. Typ om man får vara inne och leka eller ute” (Elev 1).

”Då frågar jag om jag får gå ut kanske” (Elev 5).

”Jag brukar vara ute och spela ’King’” (Elev 6).

Detta är en stor och viktig del av det informella lärandet på fritidshemmet. Att ge eleverna tillfälle att välja aktivitet, samarbeta och kompromissa med kamraterna, träna turtagning och på egen hand lära sig lösa konflikter genom att ge eleverna verktyg till att kunna se händelser ur olika perspektiv. Genom eget ansvar, med stöd och vägledning från fritidspedagogerna, utvecklas eleverna på så sätt till demokratiska och hänsynstagande individer (Dewey 1897/2011, s. 382, Skolverket 2014, s. 15). ”Jag tror att det är livet i gruppen som skall styra barnet i dess arbete” (Dewey 1897/2011, s. 382).

På min fråga om eleverna hade hört och kanske visste vad ordet elevinflytande betydde hade samtliga utom en informant hört ordet, men de var osäkra på vad det betydde;

”Ja, jag har hört det men vet inte vad det betyder” (Elev 1).

”Jag har hört det men inte alltid förstått vad det är” (Elev 4).

Ett par elever hade hört fritidspedagogerna tala om elevinflytande, en hade hört det ifrån klassläraren. Min egen erfarenhet i fråga om att använda olika begrepp i kommunikationen med eleverna är att vi ofta använder andra ord, som vi anser är lättare för eleverna att förstå. En fara i det är att vi tillskriver eleven en roll som mindre kompetent och oförmögen att förstå. Detta strider emot vår skyldighet att bemöta eleven på ett respektfullt sätt. Vår skyldighet är att se hela individen och variera vårt språkbruk utifrån elevens ålder och mognad. Jag återkommer här till Deweys syn på språket, hur viktigt det är att det är ett

samspel mellan samtalsparterna, att båda sidor förstår och kan ta del av kommunikationen och på så sätt utvecklas och mogna (Dewey 1897/2011, s. 384).

6.3 Eleverna och demokrati

Trots att eleverna jag intervjuade inte visste vad ordet demokrati betydde, visste de hur principen fungerade:

”Då brukar det ibland bli så att det är flera som vill gå till en lekplats. Och så är det typ andra som vill vara kvar på fritids. Då får vi blindrösta” (Elev 4).

”Ja, ibland får vi blindrösta om vi ska kolla på nån film. Ibland får vi blindrösta om vart vi ska gå och leka. Ja, det är lite sånt vi får blindrösta om” (Elev 5). På min fråga om de visste vad processen kallades då de blindröstade, visste ingen svaret. De var dock medvetna om att röstningen genomfördes så att det skulle bli ett rättvist val och att det var viktigt att samtliga som var med i omröstningen utgick från sin egen vilja. Jag blev nyfiken och ville veta hur processen vid blindröstning gick till;

”Då är det några som blundar. Och så ska fröknarna säga exempel. Och så får man räcka upp handen. Blundar gör man för att man inte ska ta samma som kompiserna” (Elev 3).

Blindrösta är en form av demokratisk valmetod som förefaller vara ganska vanligt förekommande på fritidshemmet. Ann S. Pihlgren (2011) skriver om olika demokratiska arbetsformer liknande skolans klassråd och elevråd. Då likartade möten förekommer på fritidshem kan de kallas fritidsråd eller stormöte. Detta är ett gemensamt tillfälle där alla på fritidshemmet sitter med och får möjlighet att uttrycka sin åsikt och kan komma med önskemål om vad verksamheten ska innehålla och då beslut ska tas sker en omröstning (Pihlgren 2011, s. 155). Genomförandet av blindröstningen lär eleverna en demokratisk arbetsform på så sätt att ens eget förslag till aktivitet arbetas igenom och får delta i omröstningen. Eleven blir här lyssnad på och förslaget uppmärksammas, men för den skull får hen kanske inte sin vilja igenom. Blundmomentet ger eleverna möjlighet att tänka själva och ta egna beslut, utan att påverkas av vad kompisarna tycker. Fritidspedagogerna är flexibla och lyhörda för elevernas intressen och önskemål. Detta är enligt Dewey ett sätt att få barnet att ta ansvar, att göra val som inte bara påverkar dem själva, att vara en del i en grupp, stå för sina val och se hur dessa påverkas i samspel med andra (Dewey 1897/2011, s. 379).

På min fråga om hur det känns att inte alltid få göra den aktivitet som man själv önskat svarade en elev;

”Då blir det som det blir, det är ju ändå roligt, för då får man göra grejer som nån annan har bestämt” (Elev 4).

”Demokrati är en idé och ett förhållningssätt som måste läras genom praktik” (Pihlgren 2012, s. 149). Återigen belyses vikten av att skolpersonal systematiskt arbetar med demokratiska arbetsformer i all verksamhet för att på så sätt ge eleverna kunskap om demokratiska principer, både informellt genom lekens regler och formellt genom exempelvis fritidsråd eller omröstningar. Dewey anser att eleverna på detta sätt fostras till demokratiska medborgare som kan verka i samhället i stort (Dewey 1897/2011, s. 379).

Hur man i fritidshemmen arbetar med demokrati och inflytande är en stor och viktig del av uppdraget där möjligheten finns att ge eleverna kunskap och verktyg för att så småningom kunna bidra till att verka i samhället i stort. Som beskrivits inledningsvis i min studie gäller elevinflytandet så mycket mer än att kunna välja aktivitet. Det primära i fritidspedagogernas uppdrag är att ge eleverna insyn i den demokratiska processen och ge dem kunskap om att alla människor har rättigheter och skyldigheter. ”Jag tror att verklig utbildning endast kan uppnås genom att barnets begåvning stimuleras av de krav som ställs i den sociala situation där det befinner sig” (Dewey 1897/2011, s. 379).

7. Diskussion

I detta kapitel redogör jag för studiens resultat kopplat till tidigare forskning. Jag för därefter en diskussion kring mitt metodval och dess betydelse i relation till studiens resultat.

Avslutningsvis kommer mina egna reflektioner med förslag om framtida forskning.

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med den här uppsatsen var att få kunskap om hur eleverna upplever sig delaktiga och hur de ser på sina möjligheter till inflytande över aktiviteterna på fritidshemmet. De frågeställningar jag utgick ifrån var:

- Upplever eleverna att de får vara med och bestämma över aktiviteterna på fritidshemmet?
- Hur visar sig detta i verksamheten?

Informanterna upplevde att de hade relativt mycket inflytande angående sin möjlighet att bestämma aktiviteter på fritidshemmet, men att det i större utsträckning var fritidspedagogerna som hade sista ordet. Det som tydligt framkom var elevernas möjlighet att välja lek inne eller ute. Ibland var de tvungna att fråga fritidspedagogerna om lov gällande sina önskemål men möjligheten fanns även att välja fritt. De upplevde ändå att fritidspedagogerna lyssnade till deras önskemål då dessa framfördes och i de fall många ville göra olika saker genomfördes omröstning. Rönnlund skriver om den formella elevdemokratin (klass/elevråd) där eleverna förväntas framföra en kollektiv synpunkt eller önskan och där det sällan finns en direkt diskussion med lärare. Detta till skillnad mot den informella elevdemokratin, där eleverna oftare pratar ihop sig och gemensamt framför sina åsikter till läraren.

I både informella som formella sammanhang lyssnar skolpersonalen till vad eleverna har att säga, avfärdar sällan direkt deras påverkansförsök utan svarar på och bemöter deras kommentarer/förslag. Långt ifrån alla av elevernas försök till förändringar ger dock faktiska resultat (Rönnlund 2013, s. 72).

Liksom vad Rönnlund erfor i sin undersökning så upplevde eleverna i min studie att de blev lyssnade på av fritidspedagogerna, att hänsyn togs till elevernas önskemål men att det ändå var de vuxna som hade sista ordet och eleverna fick inte alltid sina önskemål tillgodosedda.

Ur elevernas perspektiv förekom inte någon form av formellt inflytande i form av fritidsråd eller stormöten där alla fick vara med och lägga fram sin åsikt eller önskan. De upplevde dock att de var lyssnade på av pedagogerna då de framförde sina olika önskemål och frågor om var man fick leka och om de kunde gå till en annan park nästa gång. Då det var många olika önskemål på agendan kunde det förekomma så kallad blindröstning. En form av demokratisk arbetsmetod som användes för att uppnå ett majoritetsbeslut.

Barns delaktighet och inflytande står i nära relation till att praktisera och 'göra'

demokrati i skolan. Genom att låta barn vara delaktiga i beslutsprocesser som rör deras vardagliga skolverksamhet skapar vi också ett intresse för demokratiutbildning (Hägglund, Quennerstedt, Thelander, 2013 s. 79).

En fara i att eleverna inte ges inflytande och görs delaktiga kan vara att de till slut känner hopplöshet och tvivlar på den demokratiska processen. Om eleverna gång på gång upplever att de inte blir lyssnade på eller att just deras förslag till aktivitet aldrig klubbas igenom kan de till slut känna att de inte har något att säga till om och att det bara är vuxna som bestämmer (Tholander 2005, s. 450). Lärare i skolan som i klassråd och elevråd lyssnar till eleverna men sedan ändå väljer att bortse från elevernas önskemål skapar en form av skendemokrati där läraren har sista ordet och det asymmetriska förhållandet mellan elev och lärare blir synligt (Rönnlund 2013, s. 72).

Beträffande elevernas kännedom om sin rätt till inflytande kunde jag se i mitt resultat att de flesta inte var medvetna om den. En elev hade hört pedagogerna på fritidshemmet berätta om att alla ska få vara med och bestämma, en elev hade hört det hemma, i övrigt hade ingen hört talas om det. De kände inte heller till betydelsen av begreppet elevinflytande. Ordet var dock bekant för dem då de hade hört det på skolan, framförallt från deras klasslärare.

Som fritidspedagoger är det vårt uppdrag att betrakta eleverna som kompetenta aktörer, kapabla att ta egna beslut. Därför är det av största vikt att vi informerar eleverna om deras rättigheter och bemöter dem med respekt och tillit samt ger dem de bästa förutsättningarna att möta sin omvärld (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 131).

7.2 Metoddiskussion

Då jag påbörjade min studie var min ursprungliga tanke att undersöka elevinflytande gällande fler aspekter än endast aktiviteter. Under bearbetningen av elevintervjuerna observerade jag dock att mitt fokus gällande intervjufrågorna var på val av aktiviteter och jag beslutade då att begränsa min frågeställning, då jag inte ansåg mig ha tillräckligt material för att undersöka elevinflytandet i stort.

Detta kan ha påverkat undersökningen så till vida att jag förbisett vissa följdfrågor under mina intervjuer vilka möjligen kunde gjort svaren mer innehållsrika och jag hade då eventuellt fått en fullständigare bild av elevernas upplevelse av sin möjlighet till inflytande över sina val av aktiviteter. Jag hade också kunnat utöka antalet informanter för att få ett mer nyanserat

resultat. Trots detta anser jag att jag fått en relativt klar bild av hur eleverna upplever sitt inflytande och sin rätt att bestämma över sina aktiviteter på fritidshemmet.

7.3 Avslutande reflektion

Som jag skrev i inledningen till denna studie står det i fritidshemmets styrdokument; skollagen och läroplanen, om elevernas rätt till inflytande och delaktighet på fritidshemmet. Parallellt med dessa riktlinjer måste man även komma ihåg att inte alla barn *vill* göra sin röst hörd, vara med i omröstningar och dylikt och att det även är deras rättighet att avstå detta (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 79).

Min tolkning är att flertalet elever mår bra av att vistas i en verksamhet där de är fria att göra egna val och ta egna beslut och ur ett demokratiskt perspektiv är det så verksamheten ska vara uppbyggd i skolan och på fritidshemmet. Samtidigt upplever jag att det finns de elever som mår bra av att vistas i en verksamhet som är mer styrd och strukturerad. Jag upplever att denna struktur kan vara till hjälp för dessa elever att få grepp om tillvaron och slippa göra egna val som kan skapa oro och stress.

På skolan i stort och i fritidshemmet i synnerhet ska man i planerandet av verksamheten ta hänsyn till alla barns olikheter, behov och förutsättningar. Det här är en av fritidshemmets många utmaningar. Eleverna ska ges tid och utrymme att själva bestämma över sitt aktivitetsval, samtidigt som de ibland ska utmanas att prova nytt för att lära och utvecklas. I alla aktiviteter ska det finnas ett tydligt syfte och mål och fritidspedagogerna måste ständigt sträva efter att få en så jämn fördelning som möjligt av detta i verksamheten (Skolverket 2014, s. 12).

Det är inte enbart till fördel att barn ska ses som delaktiga, självständiga och kompetenta personer. Kritiken riktar sig framförallt till att alltför stort fokus kring barns självständighet riskerar att utsätta dem för situationer som inte alltid är med tanke på deras bästa. Det finns exempelvis branscher som ser en fördel med att barnen är självständiga, till exempel leksaksindustrin och reklambranschen och detta gagnar inte alltid barnen. (Hägglund, Quennerstedt, Thelander 2013, s. 80). Även i fritidshemmet upplever jag att man kan se negativa verkningar hos elever som står inför alltför många val. Min erfarenhet är att detta kan skapa en stress hos eleverna som kan inverka negativt både på fritid och i skolarbete. Även Dewey ser en fara i att barnet har för många valmöjligheter och får ta för stort ansvar,

både för sina aktiviteter utanför skolan såväl som i undervisningen. Hans oro grundar sig i att barnet av den anledningen antingen kan bli uttråkat eller överstimulerat (Dewey 1897/2011, s. 381). All verksamhet i skolan ska utgå ifrån barnets bästa enligt skollagen och FN:s barnkonvention. Därför är det av största vikt att all personal inom skolverksamheten för en kontinuerlig diskussion om vad som är barnets bästa så att det kan få de rätta förutsättningarna till utveckling och lärande (Skolverket 2014, s.17).

”Jag tror slutligen att läraren är inbegripen i, icke endast i utbildning av individer, utan även i formandet av ett lämpligt socialt liv” (Dewey 1897/2011, s. 387).

7.4 Vidare forskning

Ett förslag till framtida forskning är att studera elevinflytandet i fritidshemmet i ett större perspektiv än endast val av och bestämmande över aktiviteter. Elevinflytandet innefattar bland annat även planering och utvärdering av undervisningen som bedrivs i fritidshemmet, vilket jag inte belyst i den här studien. Elevinflytande är ett stort och komplext område som jag upplever inte riktigt tas på allvar i all skolverksamhet, trots att det är en viktig del av skolans uppdrag. Genom vidare forskning inom området finns möjlighet att belysa ämnet ytterligare och göra pedagoger och skolläda uppmärksamma inom området.

Referenslista

- Ahrne, Göran & Eriksson-Zetterquist, Ulla (2015). Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok*. Stockholm: Liber.
- Aronsson, Karin (2012). *Barnperspektiv: att avläsa barns utsatthet*. Locus, nr 1-2, 2012.
- Brumark, Åsa (2011). *Den formella skoldemokratins roll för medborgarfostran och elevinflytande*. Utbildning & Demokrati 2010, nr 2, s. 77-96.
- Dewey, John (1897). Mitt pedagogiska credo. I: Kroksmark, Tomas (red.) (2011). *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, John (1899). The school and Society. I: Hartman, Sven. Lundgren, Ulf P. & Hartman, Ros Mari (2011). *Individ, skola och samhälle. Utbildningsfilosofiska texter i urval*. Stockholm: Natur och Kultur.
- FN's barnkonvention <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#short> (hämtad 2017-03-18).
- Hägglund, Solveig, Quennerstedt, Ann & Thelander, Nina (2013). *Barns och ungas rättigheter i utbildning*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Johansson, Eva (2003). *Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2003 årg 8 nr 1-2 s. 42-57 issn 1401-6788.
- Källström Cater, Åsa (2015). Att intervjua barn. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Lindahl, Marita (2005). *Childrens right to democratic upbringing*. International Journal of Early Childhood; 2005; 37,3; ERIC pg. 33.
- Nationalencyklopedin* (2009). Malmö: Nationalencyklopedin AB.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pihlgren, Ann S. (2011). Barns inflytande och värdegrund. I: Pihlgren, Ann S. (red.) *Fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur.
- Rönnlund, Maria (2013). *Elevinflytande i en skola i förändring*. Utbildning & Demokrati

2013, nr 1, s. 65-83.

SFS 1974:152. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152 (hämtad 2017-04-16).

Skollagen (2010:800). http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 (hämtad 2017-04-16).

Skolinspektionen (2010). *Kvalitet i fritidshem*. Skolinspektionens rapport 2010:3

Skolverket (2014). *Skolverkets allmänna råd med kommentarer, Fritidshem*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2016). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016*. 3. uppl. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016). *Fritidshemmet – Ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*. Mölnlycke: Elanders Sverige AB.

Sveriges riksdag. *Demokratibegreppet* <http://www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/demokrati/> (hämtad 2017-03-18).

Tholander, Michael (2005). *Värdegrund, demokrati och inflytande ur ett elevperspektiv*. Utbildning & Demokrati 2005, nr 3, s. 7-30.

Tholander, Michael (2007). *Students participation and non-participation as a situated accomplishment*. *Childhood* 14 (4), s. 449-466.

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Bilaga 1.

Intervjufrågor

Hur gammal är du?

Vilket fritidshem går du på?

Vad brukar du göra på fritids?

Vad tycker du är roligast att göra på fritids? Bestämna själv, typ fri lek eller styrda aktiviteter?

- Varför?

Vilka/vem är det som hittar på vad ni ska göra på fritids?

Är det någon som har berättat för dig att du har rätt att vara med och bestämma på fritids?

Brukar barnen få vara med och bestämma aktiviteter?

- Hur går det till?
- Hur ofta?

Kan alla vara med och bestämma aktiviteter på fritids?

Brukar ni ha "Önskevecka"?

- Hur går det till?

Får du alltid som du vill?

Om du fick vara med och välja/önska aktiviteter på fritids, vad skulle du välja/önska då?

Vet du vad ordet elevinflytande betyder?

Vad betyder det att man tar hänsyn till någon?

Vet du vad ordet kompromissa betyder?

Vet du vad ordet demokrati betyder?

Vet du vad ordet delaktighet betyder?

Bilaga 2

För kännedom och samtycke

Mitt namn är Pia Adrian och jag arbetar sedan 12 år på fritidshemmet xxx på xxxskolan. Jag läser sista terminen på Södertörns högskola där jag utbildar mig till Grundlärare med inriktning mot fritidshem. Just nu håller jag på med mitt examensarbete där jag ska undersöka elevernas inflytande på fritidshemmet, ur såväl ett barnperspektiv som ett demokratiskt perspektiv.

För att samla in underlag till min undersökning har jag valt att besöka xxx fritidshem för att genomföra intervjuer med sammanlagt 6 elever. Intervjuerna kommer att ske enskilt, under både skol och fritidstid, där eleverna får berätta om hur de ser på och tänker kring inflytande och delaktighet på sitt fritidshem.

Intervjuerna är tänkta att genomföras på måndagarna under v 12 och v 13. Allt deltagande är frivilligt, utan några förpliktelser till att fullfölja och helt anonymt. Det insamlade materialet kommer att förstöras efter att studien avslutats.

Ert barn har uttryckt intresse till att medverka i förestående undersökning och jag skriver till Er för att be om Ert samtycke i egenskap av vårdnadshavare. Dyker det upp några frågor eller andra funderingar går det bra att maila mig: pia.adrian@xxx.xx

Med vänlig hälsning

Pia

Jag/vi, i egenskap av vårdnadshavare, lämnar härmed mitt/vårt samtycke till att mitt/vårt barn får medverka i den undersökning som ovan är beskriven.

Barnets namn:

Vårdnadshavares underskrift:

Ort och datum:

Bilaga 3

Hej

Jag läser nu sista terminen på min utbildning till Grundlärare med inriktning mot fritidshem på Södertörns högskola och just nu håller jag på med mitt examensarbete. Jag ska skriva om elevernas inflytande på fritidshemmet, ur såväl ett barnperspektiv som ett demokratiskt perspektiv.

För att samla in underlag till min undersökning har jag valt att besöka xxx och xxx fritidshem för att genomföra intervjuer med sammanlagt 6 elever. Intervjuerna kommer att ske enskilt, under fritidstid och kommer därmed inte inverka på den övriga skoldagen.

Intervjuerna är tänkta att genomföras på måndagarna under v 12 och v 13. Allt deltagande är frivilligt, utan några förpliktelser till att fullfölja och helt anonymt. Det insamlade materialet kommer att förstöras efter att studien avslutats.

Jag har redan talat med personalen på respektive fritidshem och de ställer sig positiva till undersökningen. Jag behöver emellertid ditt samtycke i egenskap av rektor för att genomföra min undersökning i verksamheten. Jag kommer även att skicka ut information till vårdnadshavarna till de elever som visar intresse att delta i studien, där jag presenterar undersökningen och även ber om deras samtycke.

Med vänlig hälsning

Pia Adrian/xxx fritidshem

Jag, i egenskap av rektor för xxxskolan, samtycker härmed att Pia Adrian utför intervjuer med elever på xxx och xxx fritidshem, i syfte att samla in uppgifter till sitt examensarbete.

Namn:

Underskrift:

Ort och datum:
